

F18- Kamraten

Nr 33
Juni 2006

Tidning för F18 kamratförening med medlemmar ur
Kungl Södertörns Flygflottilj/Flygvapnets Södertörnsskolor

F18 under förvandling

Nu börjar bostäder byggas på F18

PEAB med flera byggherrar beräknas komma igång med bostadsbyggande i höst och i början av 2007

Ur innehållet

F18 kamratförenings årsmöte 27 april
Årsmöte med ärtmiddag. Stadgeändringar.

4

F18 under förvandling

Christer Berglund, Riksten friluftsstad AB,
berättar om byggplanerna på F18.

5

F18 kamratförenings vandring på Söder i Stockholm

Hur var det förr och hur är det nu? Erik Alvin
visar och berättar.

8

Thulin G

I lokaler på F18 pågår sedan många år i regi av
Svensk Flyghistorisk Förening och den så kallade
Arlandagruppen restaurering av flygplan.

12

Decemberträffen 2005

Johan Fölstad orienterar om vårt framtida
försvar.

14

F18 Kamratförening

Kontaktman
Gunnar Persson
Torpvägen 24A
147 63 Uttran
Tel 08-530 340 06
info@f18.se

Adressändringar och ekonomiska ärenden
Jan-Olaw Persson
Myntastigen 15
153 31 Järna
Tel 08-551 712 50
kassor@f18.se

F18-Kamraten

Ansvarig utgivare
Gunnar Persson
Redaktion
Lars-Eric Larsson
sekreterare@f18.se
Gunnar Söderberg
guso@spray.se
Saga och Jarl Åshage
jashage@algonet.se

Grafisk formgivning
Cobran Grafik
saga.ashage@swipnet.se

Omslagsfoto
Botkyrka kommun
Tryck
KP-tryck, Karlskrona

Ordföranden har ordet

Från en av OSCE teamsite långt uppe i Kaukasusbergen, Georgien

Antligen har det åter blivit vår och sommar efter en riktigt fin vinter med mycket snö. Det har varit en vinter som gett styrka i både kropp och själ. Hoppas alla är stärkta och kan njuta av en förhoppningsvis fin sommar.

Försvarsmakten har ändrat kurs och lagt ner mera kraft på den internationella verksamheten. Ett nytt avtal rörande internationell tjänst har träffats och trätt i kraft januari 2006. Innehållet verkar bättre och tydligare än tidigare och innebär förmodligen att fler kan tänka sig en internationell tjänstgöring. Rekrytering och utbildning av den Nordiska Bataljonen pågår. Inom ramen för FN pågår rekryte-

ring och bemanning av missioner i Afrika (nu senast med ca 70 soldater till Kongo-Kinshasa). Genom en tydlig fokusering på den internationella verksamheten upplever förhoppningsvis FM anställda och värnpliktiga en intressantare och en mer meningsfull tjänstgöring.

Kamratföreningen kämpar vidare på F 18 och hoppas på nya lokaler i samband med rivningen av nuvarande. En i föreningen tillsatt arbetsgrupp kommer under sommaren att föreviga det befintliga byggbeståndet både inom och utomhus. Efter hösten är många byggnader endast ett minne blott.

Fredagen den 30 juni är det 20 år sedan F 18 lades ned. Detta ihåg-

kommer vi genom att samlas vid minnesstenen på F 18. Efter en kort ceremoni genomför vi en rundvandring på området samt avslutar med lunch på Lizas mäss.

Vårens aktiviteter har varit en stadsvandring på söder. Under augusti kommer vi att genomföra ett heldagsbesök på SWEDINT utbildningsenhet och få en föreläsning av hur våra internationella enheter förbereds inför kommande uppdrag både i teori och praktik.

Väl mött till sommaren

GUNNAR PERSSON

Årsmöte 27 april 2006

F18 kamratförenings intresserade och engagerade medlemmar

Ett fyrtiotal medlemmar deltog i årsmötet

Innan årsmötet gratulerades vår äldsta medlem med en blomsterbukett. Det var Engelbrekt Carlsson, still going strong, som fyllde 92 år.

Mötets öppnande

Till ordförande och sekreterare valdes Gunnar Persson och Lars-Eric Larsson. Verksamhetsberättelse, förvaltningsberättelse och revisionsberättelse redovisades. Vår likviditet är god.

Flygvapnets (LSS) sponsring av kamratföreningar kan komma att minskas eller helt tas bort. Det blir i så fall kännbart ekonomiskt för vår förening,

Styrelsen fick ansvarsfrihet för verksamhetsåret.

Val av styrelse

Ordförande Gunnar Persson har ett år kvar av mandattiden. Omval på två år för Lars-Eric Larsson, Göte Blom och Nils Buskas valdes på två år till styrelseledamöter. Sten Wiedling, Jan-Olaw Persson, och Kjell Mårtensson har ett år kvar av

mandattiden. Thomas Lagman valdes på två år till suppleant. Jarl Åshage har ett år kvar som suppleant. Till revisor omvaldes Anne Carlsson på två år. Svea Nilsson har ett år kvar av mandattiden. Till revisor-suppleant på två år omvaldes Kurt Jörgne. Till valberedare valdes Sten Flodkvist (sammankallande) och Harriet Danell och Kurt-Arne Ericsson samtliga omval.

På dagordningen fanns punkten *Ändring av stadgar*. Ändringarna rörde mest förtydligande av vissa formuleringar och ändring av antalet suppleanter från två till en, vad gäller revisorer och valberedning.

Sekreterare Lar-Eric Larsson och ordförande Gunnar Persson

Ingen ändring av årsavgiften som är 100 kr.

Tidningen utges i samma kvalitet som tidigare. Vår hemsida på internet är populär (www.f18.se). Vid utgången av 2005 hade föreningen 337 medlemmar, varav en hedersmedlem och 164 ständiga medlemmar.

Efter årsmötet serverades ärtsoppa, pannkakor och kaffe med kaka.

Kassör Jan-Olaw Persson redogör för ekonomin

Byggandet på F 18 tar fart

Ca 800 människor beräknas bo i området när den första fasen av förvandlingen av F18 till bostadsområde är klar.

Christer Berglund från Rikstens friluftsstad AB

Vid vårt årsmöte berättade Christer Berglund, projektchef i Riksten Friluftsstad AB, om byggplanerna på F18

Fortifikationsverket ägde området fram till årsskiftet 1997/98 då aktiebolaget F18 Vasallen tog över för att exploatera marken. På sikt fanns det två alternativa lösningar för markanvändningen, dels att bygga om området för allmänflyget, dels att bygga bostäder.

EN ARKITEKTFIRMA FICK i uppdrag att undersöka möjligheterna för bostadsbyggande. År 2000 togs beslut om att området skulle användas för bostäder. Möjligheter fanns att bygga 2500 lägenheter i olika gestaltningar. En förutsättning var dock att vägarna i området skulle kunna svälja den ökade trafiken eftersom det även i närheten fanns andra områden som skulle bebyggas. Det redan undermåliga vägnätet genom Tullinge måste förbättras. En ny dragning av väg 226 (Tumba–Huddinge) blev då aktuell. Vägen skulle dras så att den passerar Skyttbrink upp mot gamla F18, korsar den nya järnvägen för att därefter passera flottiljområdet och fortsätta i riktning mot Huddinge. Den korsar på nytt järnvägen för att ansluta till den fyrfiliga vägen 226 vid Flemingsberg. Denna plan beslutades år 2001 tillsammans med den nya översiktsplanen för kommunen. I denna plan fanns även beslut om hur den nordöstra delen av F18-området skulle bebyggas med bostäder. Bristen var stor på lämpliga studentbostäder. Därför byggdes F18:s kaserner om. Logementen, där tidigare värnpliktiga bott, gjordes om till små lägenheter med pentry och toalett/duschrum under åren 2001–2004. Idag finns totalt 176 liknande student/smålägenheter i de fem kasernerna.

Miljökonsekvensbeskrivningen blev klar under år 2002 och beslutet togs i maj år 2003.

Vid den arkeologiska utgrävningen av området fann man bosättningar som beräknas vara mellan 6–8 000 år gamla. Eftersom en bebyggelse i nuläget inte är aktuell i detta område, kan en utgrävning senare ske i lugn takt. Gestaltungsprognos om vägar och grönområden har beslutats av Botkyrka kommunfullmäktige. Väg 226 sträckning utreddes under ett år och redovisats i en 150 sidor stor utredning. Under tiden togs kontakt med

→ → olika byggföretag. Detta ledde till att Peab köpte området år 2004 och bildade Riksten Friluftstad AB.

OMRÅDET NEDANFÖR flygledartornet hade tidigare använts som tankanläggning och för tankbilar, därför fanns det mycket petroleumspill i marken. Man försökte behandla området in-situ (på plats), tyvärr räckte inte detta, utan man var tvungen att gräva upp ca 25 000 m³ jord och frakta bort jorden till deponi.

Inom flottiljområdet låg också fyra 100 m³ cisterner invallade i ett stort betongtråg som uppsamlade skydd. Tyvärr hade bränsle runnit över tråγκanten varför även här måste sanering med bortforsling ske under 2006.

Grönområdet mellan Tullinge och Lida ses över för eventuella åtgärder.

Peabs förslag över områdets användning är relativt likt det ursprungliga som togs fram av Va-

sallen till en utställning 2003. Beslut om byggnadsplan över området mellan kanslihuset och vakten (1:a etappen) tas av kommunfullmäktige vid sammanträdet i juni 2006.

Peab avser att bygga max. 50 % av husen själva. De kommer att bygga kedjehus och parhus där plattan framför portarna till den inredda berghangaren låg.

Andra företag som skall bygga på området är: *Ålvsbyhus, Skanska, Botkyrkabyggen, Veidekke och Götenehus.*

Området mellan gamla vakten, Flottiljvägen, järnvägen och Strils skolbyggnad kommer att användas för självbygge. Förskola och skola (upp till 3:e klass) skall vara klara sommaren 2007.

Stämningen är nu mycket positiv bland de blivande områdesbyggarna. De avvecklade bergrummen (hangarerna) kommer troligen att plomberas eftersom någon funktionell verksamhet ej finns planerad.

EFTERSOM FLOTTILJVÄGEN genom Tullinge samhälle ej är lämplig att använda under byggtiden, startar byggandet av det nya vägsystemet under sommaren 2006. Västerhanningevägen kommer då att utnyttjas.

Det befintliga bansystemet tas upp helt och hållet. En del av detta material går att återanvända.

ENKLARE BASVAROR kommer att säljas i *Cafe Gyldene Gripen* (bottenvåningen i matsalsbyggnaden). De boende får därför nyttja befintliga affärer i Tullinge centrum.

Tidsplan för start av projekten:

- Nordöstra området under hösten 2006.
- Mittre området under hösten 2007.
- Södra området under hösten 2008.

Den som vill ha mer information och följa byggets framskridande kan gå in på: www.riksten.se

Chefsbyte på LSS i Uppsala

Efter ett trevligt och intressant föredrag på F 8 Kamratförening var det tid att åka till Uppsala och LSS för mottagning i samband med chefsbytet den 12 maj

Kamratföreningen representerades av ordförande Gunnar Persson och sekreteraren Lars-Eric Larsson.

Ett strålande väder inramade chefsbytet. Tillsammans med samtliga kamratföreningar (F 1, F 2, F 8, F 11, F 16 och F 18) hade vi inköpt en gåva till avgående C LSS, öv Rafael Bengtsson, som överlämnades vid ankomsten.

Genom ett gediget arbete och gott ledarskap har Rafael bidragit till att våra föreningar kunnat vidmakthållas och utvecklas i en positiv anda. Vi önskar Rafael lycka till med sina nya arbetsuppgifter på Högkvarteret och tackar för den tid som varit. Vi önskar nya C LSS (öv Patrik Dahle) välkommen och ser fram emot att utveckla vår verksamhet tillsammans med Patrik och hans medarbetare på LSS.

Vår ordf Gunnar Persson tackar för den gånga tiden och överlämnar gåvan till Öv Rafael Bengtsson

Öv Rafael Bengtsson (th) samt nye C LSS Öv Patrik Dahle.

SWEDINT Utbildning i internationell tjänst

Följ med på en heldagsutflykt till Kungsängen och SWEDINT i slutet av augusti

Under vecka 634 kommer vi att genomföra ett heldagsbesök på SWEDINT i Kungsängen (Livgardets övningsområde). Då anmälningstiden gick ut den 12 maj och ganska få anmälningar inkommit har styrelsen gått ut till övriga kamratföreningar med inbjudan.

Tanken är att SWEDINT skall visa upp sina utbildningsanordningar samt visa hur den praktiska utbildningen genomförs i relativt autentiska miljöer på övningsfältet. Det finns ännu möjligheter för den som vill delta att anmäla sitt intresse. Information och program sänds ut direkt till berörda deltagare i början av augusti.

Anmäl ditt deltagande senast den 15 augusti till sekreteraren
Lars-Eric Larsson 08-778 2049

*Bilderna från kravaller i Gracanica
under en inspektion av Kosovobataljon
(KS 02) juni 2000.*

Minnesceremoni på F18

Det är nu 20 år sedan F18 lades ner. Detta kommer vi att minnas genom traditionsenlig samling på F 18 vid minnesstenen 30 juni kl 1100.

Vill du delta på lunchen anmäl detta snarast till vår sekreterare Lars-Eric Larsson tel 08-778 2049.

Dåvarande ordförande Ebbe Fridberg håller minnestal.

Nedläggning av blommor för 5 år sedan

Program:

- Kl 1100: Samling vid minnesstenen. Tal och nedläggning av krans.
- Kl 1130: Rundvandring kring några av F 18 gamla byggnader. Vi stannar till och någon av deltagarna berättar om de byggnader vid passerar.
- Kl 1300: Lunch på Lizas mäss.

Vi samlades på Medborgarplatsen

"På gång" runt Söders höjder

Vi var ett 15-tal glada vandrare från F18:s kamratförening som tillsammans med vår guide Erik Alvin den 26 april gjorde en tre timmar lång vandring runt Söders höjder.

VI SAMLADES UTANFÖR Söderhallarna på Medborgarplatsen i det lite råkalla aprilvädret.

Erik började med att berätta om olika kända och okända platser runt själva Medborgarplatsen. Medborgarhuset t. ex byggdes 1939 av arkitekt Martin Westerberg.

GÖTGATAN, SOM GÅR förbi Medborgarplatsen har fått sitt namn av den backiga landsväg, som i forna tider utgjorde "utfartsleden" från staden till Göta rike. Erik pekade också ut det Lillienhofska huset som uppfördes av Johan Tobias Albinus. Detta vackra hus som är byggt i holländsk barockstil stod färdigt 1670 och ligger mitt emot Medborgarhuset. I

detta hus inrättade Katarina församling 1745 sitt första fattighus. I mitten av 1700-talet började alla församlingarna bygga egna fattighus, tidigare var det den katolska kyrkan som hade sörgt för de fattiga i s.k. själagårdar.

FREDRIK BJÖRN ÄVEN kallad *Rike Björn*, var mycket intresserad av botanik, han lät på 1700-talet anlägga en trädgård mitt emot dagens Söderhall. Trädgården kallas än idag för *Björns Trädgård*. På södra sidan av Björns Trädgård låg på 1700-talet en kvarn kallad "Borgmästarkvarnen". Kanske restaurang "Grå Kvarn" är ett minne från denna tid.

VI VANDRADE VIDARE ner mot gamla Fatburssjön där nuvarande Bofills Båge ligger idag. Fatburssjön finns omnämnd redan på 1400-talet som en fiskrik sjö med friskt och klart vatten. Det fanns

även planer på att dra en vattenledning från sjön direkt upp till slottet. Dessa planer realiserades dock aldrig. Sjön blev istället allt mer torrlagd på grund av allt skräp som slängdes där och kallades i folkmun *Döda havet*.

När järnvägen kom till Stockholm runt 1860-talet blev sjön helt torrlagd och utfylld. Vi vandrade vidare uppför Banbrinken, en mycket gammal nedgång till den gamla Fatburssjön.

VANDRINGEN FORTSATTE upp till

Repslagargatan, som tidvis även kallats Noe Arks gränd. Det var här uppe som torggummorna på Munkbron brukade samlas innan de gav sig ner till Gamla Stan. Här finns också flera staty-

Torggumman

Stockholmsvy med Skeppsbron längst till vänster

er av *Lena Lervik* som vittnar om den tiden. Statyer som Torggumman och gummans trogna tjänare hästen.

PÅ S:T PAULSGATAN nr 13 låg Söders första biograf Flora Teater. Schönborgska Huset som är ett annat namn på Ebba Brahes palats vid Götgatan köptes av tobaksfabrikör

Här spökar det

Schönborg efter den stora branden på 1750-talet. Legenderna säger att här strosar fortfarande vålnaden av Gustav II Adolf omkring och letar efter sin ungdomskärlek Ebba Brahe.

ETT ANNAT INTRESSANT hus är det som William Kumlien lät uppföra i början av Klevgränd. Det var ett mycket modernt hus som hade både sopnedkast och många fiffiga köksdetaljer. Huset renoverades i början av 1990-talet av William Kumliens sonson Martin. Huset fungerar idag som övernattningshotell åt våra riksdagsmän och kvinnor.

SLUSSEN. EN PROBLEMLATS i alla tider. Där har det funnits många

olika slussar. Nämnas kan Drottning Kristinas sluss som stod färdig 1642, Polhems sluss som var färdig 1755, Nils Ericsons sluss färdig 1850 och slutligen Karl Johans sluss som invigdes 1935.

Pappa till Slusskarusellen var arkitekten Tage William Olsson och tekniker Gösta Lundborg.

En färsk undersökning indikerar att ca en kvarts miljon fordon passerar denna trafikknut varje dag. Under hela 1800-talet fram till 1915 låg Stockholms Fiskarhamnen på salt-sjösidan om Slussen.

DEN FÖRSTA KATARINAHISSEN invigdes den 18 mars 1884 men revs 1933, i samband med att Slussen byggdes. Även denna hiss ersattes och återinvigdes igen den 1 oktober 1935. Skapelsens konstruktör var kapten Knut Lindmark. I folkmun kallades Katarinahissen för *Hans Uppgång* och Brunkebergstunneln som han också skapade för *Hans Undergång*.

FISKARGATAN. Denna del av Södra bergen, runt Mosebacke Torg kallades tidigare Fiskarberget. Häromkring bodde många av de kvinnor som anklagades för häxeri under större delen av 1600-talet.

KATARINA KYRKA uppfördes under tiden 1656–71 av Jean de la Vallée. Församlingen bildades 1654. Kyrkan brann första gången den 1 maj 1723, i folkmun beroende på att platsen den byggts på var drabbad av någon förbannelse. De som arrättats vid Stockholms blodbad på 1500-talet hade nämligen förts hit tillsammans med Sten Sture och hans lille sons kvarlevor. De hade bränts på just den plats där kyrkan nu står.

Kyrkan återuppbyggdes under ledning av J A Adelcrantz, kupolen fullordades 1740. Namnet har kyrkan fått av Karl X Gustafs mor.

Bellman diktade epistel nr 54 *"Aldrig en Iris på dessa bleka fält minsta blomman plockat till vällykt i sin herdes tält..."*

Dikten handlar om Katarina Kyrkogård. Platsen har också kallats "De hemförlovade sjömannens begravningsplats". En av Stockholms kastanjerikaste kyrkogårdar. Kyrkan brann åter igen 1990.

Ingen kyrkogård med självaktning klarar sig utan ett spöke. I Katarinas kyrktorn hade brandvakten råkat somna natten till den stora branden 1723 då över 500 hus i staden förutom kyrkan eldhärjades. Se'n dess har han inte fått en blund i ögonen och kan ibland ses uppe i tornet ivrigt spejande över staden.

VI PASSERADE Dohlströmhuset som invigdes 1844. Huset har fått sitt namn efter den tidigare ägaren till området Pehr Dohlström. Under en lång tid på 1900-talet fanns här ett s.k. ungarshotell som kallades "Träffen".

Söders minsta hus

Här ligger också Söders minsta hus. Ägaren som vägrade flytta när man sprängde och byggde Katarinavägen bodde kvar trots att man rev fyra femtedelar av huset, men den res- → →

→ → terande femtedelen finns kvar än i dag.

Katarinavägen öppnades för gående 1911 och 1914 fick den också spårvagnstrafik.

Saltsjöbanans station invigdes 1893 och då ledde en trappa ner till Saltsjöbanans station.

ÄVEN SOFIAHISSEN blev färdig i början av 1900-talet, denna hiss finns dock inte kvar längre. Där har nu mera Carl-Anton sin atelje. Denna hiss kallades också för Stadsgårdshissen.

Söderbergs trappor utgör en gångförbindelse mellan Katarina-

Sista Styfverns trappa

vägen och Stadsgården. Trappan är uppkallad efter strumpvävarsläkten Söderberg som hade en "klappbrygga" nere vid sjön.

Också Albert Engström har fått trappor uppkallade efter sig. Albert Engström bodde på Fjällgatan 12 B, där Hantverksinstitutet idag har sina lokaler. Husen kallades även för "Stentolvan" då det även fanns en "Trätolva".

Det finns även en trappa som heter Sista Styfverns trappa, efter en krog som låg nedanför i Stadsgården. Vid trappans krön ligger Anna Lindhagens täppa med ett litet lusthus.

FJÄLLGATAN HETTE tidigare Galgebergsgatan eftersom Stigberget var galgbacke under många år. Galgen

låg där tidigare Navigationsskolans hade sina lokaler. Galgen revs på 1600-talet då avrättningsplatsen flyttades ut till Skanstull.

Här uppe hade också Per-Anders Fogelström sin författarlya och i våningen under hade Anna Lindhagen en av sina verksamheter på 1920-talet. Anna Lindhagen bodde i nr 34, gatans kanske äldsta och förnämsta hus, där nu borgarbostaden finns. Anna var dotter till den mer kände Albert Lindhagen som skapade Esplanadsystemet vid Stockholms gatutreglering 1870.

I hus nr 34 bodde och verkade från 1751 och framåt, två orgelbyggare, Jonas Gren och Peter Stråhle. De bygde och levererade orglar till bl.a. Katarina-, Storkyrkan-, Kungsholms-, Klara, och Hedvig Eleonoras kyrkor. Ingen av dessa orglar finns dock kvar idag.

Den lilla servering som ligger efter Fjällgatan var tidigare ett våghus med förbindelse till hamnen nedanför via en "rullväg"

Här uppe ligger också Ersta Sjukhus. Verksamheten här började 1862 och avsikten var då att utbilda diakonissor och att bedriva välgörenhet, sjukvård och även fattigvård. Här finns än i dag ett oblatbageri.

Klippgatan går från Ersta ner mot Sofiakyrkan som är en av få gator på Söder med nord-sydlig riktning. Nedanför Ersta låg i gamla tider Tjårhovet. Tjårkokeriet flyttades till Beckholmen 1687 och i stället anlades här ett varv som bl a byggde 1903 s/s Mariefred som fortfarande går i trafik.

Kjell Siljebrandt

Erik Alvin berättade

*Saga Åshage antecknade,
Sten Flodqvist lyssnade*

Mona och Göran Hultin

För att få en aning om hur det var i det "gamla" Stockholm följer här några uppgifter som kan vara av intresse.

Vi moderna Stockholmare klagar ofta på trafikbuller och oväsen. Tänk då på hur människorna på den tiden hade det. I dåligt isolerade bostäder hördes oväsen från bl.a. väderkvarnar, som var långt ifrån någon ljudlös uppfinning, järnskodda hästfordonshjul och hovklapper m.m. som gjorde natt-sömnen orolig.

Hur många kor, får, höns, hundar och katter som bidrog till underhål-lingen får vi aldrig veta. Dock ger uppgiften om antalet stall inom staden en viss vägledning. Det fanns 25 ladugårdar, 1053 stall och 20 svinhus inom tullarna 1908. Den första kloaken anlades 1864. Till dess hade man s.k. skvalbänkar dvs. kloakdiken. Det bodde då 135000 personer i Stock-holm. År 1675 föddes 1800 och dog 2800 i staden. Latrintömning inför-des 1774.

SAGA ÅSHAGE

Stigbergsgatan ligger nära den nu nedlagda sjöbefälsskolan ovanför Renstjärnas gata

Några intressanta namn

Fåfången:

I betydelse "ej odlingsbar mark".

Skeppsvarvssvängen:

Kallades den del av Folkunga-gatan som gick förbi varvet

Londonviadukten:

Har fått sitt namn efter några engelska kommunpolitiker som råkade befinna sig här vid invigningen av Saltsjöbanans viadukt

Åsön:

Det ursprungliga namnet på Söder. Södermalm dök upp i skrift i en handling daterad 17 juni 1288.

Klippan:

Väderkvarn på nuvarande Dan-viksklippan

Danvikskanalen:

Blev färdig 1925 vilket innebar en betydlig sänkning av vattennivån i Hammarby Sjön där "Mormors holme" låg.

Danviks Hospital:

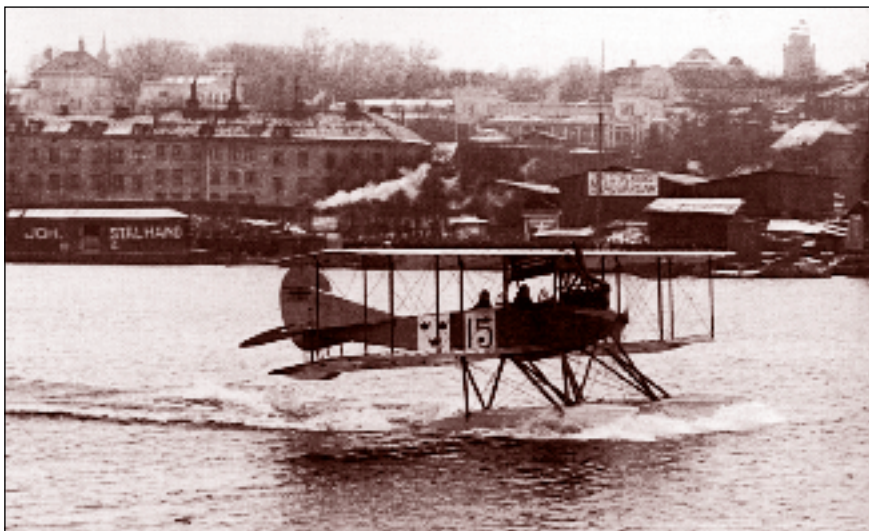
Togs i bruk 1551, efter det att Gustaf Vasa befallt att flytta de sjuka från Riddarholmen ut till Danvikens Hospital, detta på grund av "then elake lukt" som spreds när hjonen tvättade sina trasor i sjön.

Danvikshem:

Invigdes 1915.

Haeberleins skulptur "Skitstöveln" finns nedanför Mosebacketerrassen

1917 på Stockholms ström. Bilden från Peter Haventons utmärkta bok *Flygplan från förr* tryckt 1989. Bokförlaget SEMIC AB i Sundbyberg

FAKTA

Thulin G var tvåsitsigt och försett med flottörer. Flygplanen tillverkades vid AETA i Landskrona. I tjänst 1917–1922.

Motor:	Benz 150 hk
Antal cylindrar:	6
Total cyl.volym:	14,3 L
Besättning:	2
Längd:	9,40 m
Spännvidd:	17,10 m
Höjd:	4,00 m
Tomvikt:	520 kg
Max startvikt:	1 538 kg
Toppfart:	100 km/h
Beväpning:	–
Antal i tjänst:	5
Reg. nr:	11–15
Förband:	MFV Karlskrona, Vaxholm, Landskrona, Högernäs, Göteborg

Entusiaster renoverar gamla flygplan

Thulin G nr 15

I tredje divisionens flygtjänstbyggnad, i bottenvåningen, samlas ett gäng verkliga flygentusiaster varje onsdag. Det är veteraner som har restaurerat många av våra verkligt gamla flygplan såsom Sk14 (North American NA 16-4M), B1 (Breguet U1), Sk 5 (Heinkel HD 35), med flera flygplan som mest varit skrot.

Det har alltid varit problem med lokaler för dessa skickliga hantverkare. Man har varit på Arlanda, Barkarby, Bromma och nu gamla F18. På F18 har man fått byta lokal tre gånger. Från säkmatförrådet till instruktionsverkstaden och nu i tredje divisionens flygtjänstbyggnad i den lokal i bottenvåningen som marktele huserade i på sin tid.

Trots trångboddhet och urusel lokal utan värme, vatten och avlopp, så står ett nästan färdigrestaurerat Thulin G flygplan i lokalen.

Detta flygplan var i tjänst i Marinens Flygväsende åren 1917–1921. Därefter avställdes det på Galärvarvet i Stockholm. Till Tekniska museet kom det 1935. Flygvapenmuseum i Linköping fick flygplanet 1989 och så kom det till Tullinge hösten 2004 där det nu är nästan klart för återfärd till Flygvapenmuseum.

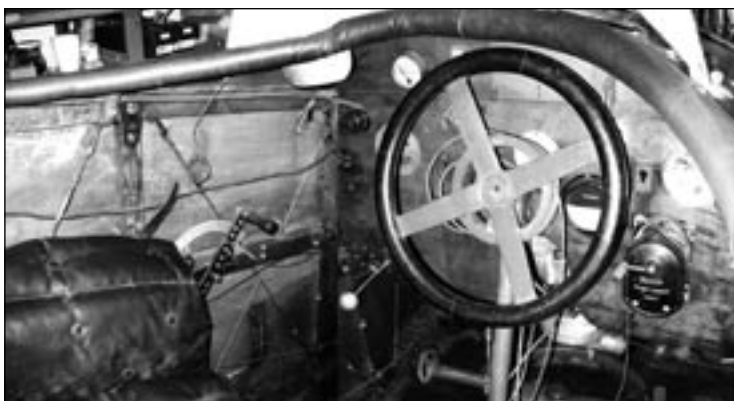
Vad som återstår att arbeta med är vingor och flottörer. Allt skall bli som när det var i tjänst. Motorn är dessvärre inte helt kurant och går således inte att starta. Thulin G nr 15 får stanna på backen.

Tyvänn är gruppen uppsagd till halvårsskiftet 2007. Var man sedan skall hålla till är oklart. Vad gruppen utför är en kulturgärning och borde premieras, men det finns tyvärr ingen som kan eller vill ställa upp med pengar.

Entusiasterna

Per Björkner, Gunnar Granberg, Benny Karlsson, Åke Nilsson och Tor Johnsson. Roland Thorén var tyvärr inte närvarande.

Det var inte bättre förr

Thulin G var vattenkyld, notera kylaren

Flygkropp med motor i det närmaste klar. Vingarna fattas än så länge. De kan naturligtvis inte monteras i nuvarande byggnad, men färdigställs för montering vid flytt till Flygvapenmuseum.

☪ Café Gyldene Gripen ☪

Sussi Rosendahl Brottman

Matsalsbyggnaden har fått ett kafé

I de lokaler i bottenvåningen som var intendentur och även reprocentral senare, finns nu ett litet kafé.

Ett litet enkelt men trevligt kafe, som även har försäljning av baslivsmedel till de studenter som bor inom området. Sussi Rosendahl Brottman och Agneta Sivertz startade kaféet hösten 2005. I lokalerna bredvid finns Rikstens hundsportcenter, som Sussi och Agneta också driver. Här anordnar de också hundkurser och säljer hundartiklar.

F 18 kamratförening har lånat ut flera fotografier, som är uppsatta på väggarna. Kaféet kommer efter hand att inredas med detaljer som har flygan-knytning, säger Sussi. Anorna från flygvapentiden skall synas.

Försvarets framtid – en omställningsfråga?

Chefen för Personalenheten på Högkvarteret Johan Fölstad redogjorde för försvarets framtid. Fölstad har bl.a. erfarenhet från infanteriutbildning i Sollefteå

Johan Fölstad

Försvarets inriktning och problem i framtiden

- Vad krävs för att försvara vårt land med den förändring som skett i vår omvärld?
- Internationell verksamhet.
- Personalförsörjning.

Det kan konstateras att vi idag inte riktigt klarar av att hjälpa till utomlands, det fordras mer specialutbildning för de nya och synnerligen varierande förhållanden som vi kan stöta på. Vidare bör den tekniska utrustningen som t.ex. fordon ses över med hänsyn till enkel och snabb transport till konfliktområden.

Samtidigt måste vi försvara vårt eget land vid en hotande konflikt

De förändringar som gjort omvärlden osäker är bl.a. att den Albanska maffian tagit över i London, samt det osäkra läget i Afghanistan som nu hotar hela världen. De hjälpande förbanden från andra länder har egna intressen att försvara.

Genom att skapa fred och demokratisera, har västvärlden försökt lösa konflikthårdarna där de är och inte väntat på att de skall komma till oss.

Nästa stora utmaning inom kort är att lösa problemen i Afrika. Folk dör av svält och epidemier. Västvärlden måste hjälpa invånarna på plats. Samtidigt måste flyktingströmmarna mot Europas kuster

hejdas. Sverige är ett litet land så vi får ta små steg i hjälpanDET.

För att Sverige skall kunna hjälpa till militärt fordras en översyn av försvarets inriktning eftersom det är svårt att hantera en värnpliktsbaserad grundstruktur.

Avsikten är att det skall finnas en NBG – *Nordic Battle Group* – för att kunna utföra militära uppdrag i främmande länder. Denna grupp stöds och rekryteras från de nordiska och baltiska länderna. EU har för avsikt att ställa upp med elva BG's för att kunna verka inom tio dagar med bl.a. 25-tons stridsfordon ända nere i Afrika. För närvarande finns ej denna transportresurs i Sverige, varför man tvingas leasa in tunga transportplan från USA.

Vidare behövs logistikmöjligheter under operationen för att kunna understödja med tunga transportplan – *Closed Air Support*. Denna möjlighet beräknas stå klar och i beredskap juni 2008.

I Sverige skall 1500 personer kontrakteras så att man skall kunna hantera tolv stora internationella insatser. Då behöver 2–3 bataljoner stå i beredskap. Till detta kommer 3–4 grupper om 3000–4 000 soldater med en lägre beredskap, för att det hela skall gå runt över en längre tid.

Försvarets inriktning börjar med att anställa soldater från april 2006 för att klara tidsplanen år 2008 enligt ovan. Både manliga och kvinnliga soldater kommer att ingå.

Fokus: Selektera värnpliktiga för att få fram sådana som är lämpliga och vill teckna kontrakt. Det gäller även att finna ledare bland dessa.

Vad innebär detta? Det kan betyda att svenska liv offras, vilket är ofrånkomligt i denna typ av verksamhet – detta skedde i november 2005 i Afghanistan. Till denna oroshärd måste vi sända nya trupper för att få rotation på det aktiva förbandet.

Ett mycket stort problem i den svenska försvarets inriktning är åldersstrukturen bland officerarna som gör att kostnaderna likt ett skenande lokomotiv om tio år kommer att ligga i nivå med Jas Gripen-projektet. Man söker på olika sätt att hjälpa officerarna till nya arbeten på den civila marknaden. Vidare avses anställningsstopp att införas samt att övergå till en differentierad befälsordning. Genom detta rekryteras halva kollektivet till 35 års ålder, för att sedan hjälpas till civila arbeten.

Genom att varva militär och civil utbildning skapas möjligheter till civila jobb. Vid jämförelser av befatt-

ningsfördelning inom officerskåren finner man att 38 % har majors eller högre grad i Sverige medan man har 11-22 % i övriga Norden.

Vi har t.ex. cirka 1200 officerare av graden överstelöjnant som utstickande siffror. Von Sydow pratade om dessa förhållanden redan då han var försvarsminister. För att göra ändringar måste man ta hänsyn till Svensk Arbetslagstiftning. Varje avveckling innebär uppsägningar. Industrin vill ta över vissa delar av de med militär erfarenhet och då inom logistikområdet.

Försvarsindustrin kan utnyttja erfarenheter såsom Saab Training som bedriver skjutningar och handhar skjutfält över hela världen och därigenom blivit specialister. De erfarenheter som erhållits från Amerikanska militärens uppdrag utomlands visar att det gick bra för dem i det inledande kriget, däremot var de dåliga på att förvalta freden.

Battle Groups hade ej kompetens att skapa och behålla freden. Svenska Battle Groups har insett att det krävs olika sätt att hantera civil kriser beroende på var i världen man är.

I Kosovo tar det minst 30 år att få ordning efter de oroligheter som förekommit där. Serber och Albaner fortsätter att döda varandras barn och bränna ner varandras hus. Dessa folkgrupper har oerhört svårt att fungera ihop. Det gäller därför att specialutbilda de trupper som skall åka till ett visst ställe så att de får kännedom om de speciella förhållandena som råder där.

Efter föredraget fick vi en välsmakande traditionell ärtmiddag under gemytliga former.

LARS-ERIC LARSSON

Några av deltagarna

Ingrid och Harry Hollén

Henry och Ulla Säfström

Kjell Mårtensson och Sune Janver

Rolf Kaddik och Gunnar Brink

Vår sekreterare och nedtecknare av föredraget Lars-Eric Larsson

F18 HISTORIK

Del 6 STRIL/50-epoken

TEXT OCH BILD: GUNNAR SÖDERBERG

Erfarenheterna från kriget (Vk2) - behovet av ett starkt luftförsvar, togs tillvara vid utbyggnaden av vårt flygvapen. Jaktflyget blev vårt största flygslag och man satsade på att bygga upp ett välfungerande luftbevaknings- och stridsledningssystem. Begreppet STRIL tillfördes vår flora av militära förkortningar.

Stril 50

Vår svenska organisation av stril under kriget, "Stril 40", medgav insamlig och sammanställning av luftbevakningsrapporter som gav underlag för flyglarm och en grov inriktning av vårt jaktflyg. Efterkrigstidens ökade krav på effektivitet ledde fram till ett nytt system, "Stril 50". Med den hotbild vårt land upplevde åren efter kriget, var det ganska naturligt att utbyggnaden prioriterades i östra Mellansverige (luftförvarssektor O1, O2 och O3) och i söder (S1 och S2). Artikeln om stril i vårt förra nummer beskriver hur systemet byggdes upp med ls, lgc, radarstationer och lfc.

Flottiljen F18 blev ansvarig för sektor O2 ("Sektorflottilj"), sektorns luftförsvar skulle ledas från Lfc O2. Utbyggnaden av organisation och utbildning av personal följdes underhand upp med stora tillämpningsövningar, där hela sektorer samövades.

Nedskjutningen 1952 av en Catalina ur FV över Östersjön gav kravet på att även under fredstid ha en ak-

tiverad strilfunktion och resulterade i en fredsluftbevakningsorganisation med kodbeteckningen "Valfisker". Uppgiften var att övervaka vårt luftrum, främst över havsområdet och med jaktflyg avvisa främmande flygplan som kränkte vårt territorium. För organisationens bemanning tillkom tjänster för s.k. "tekniska biträden", tjänster som - med få undantag - kom att besättas med kvinnlig personal.

Lfc O2

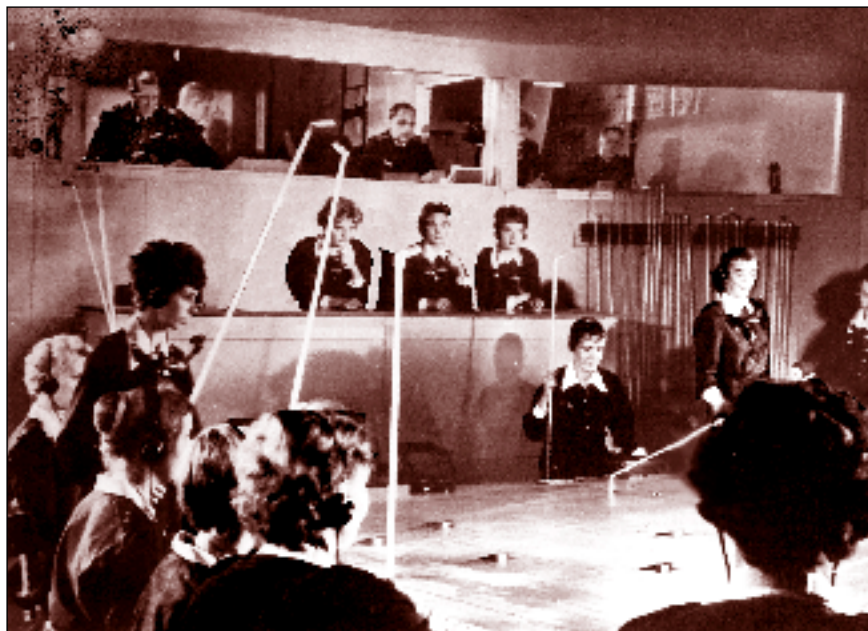
Lfc O2 byggdes upp i ett bergutrymme inom F18 flottiljområde. Den personal som svarade för uppbyggnad, utbildning, mobplanering, övningsverksamhet, teknisk drift etc, fick sina arbetsplatser inom anläggningen. Vid de stora övningar som FV bedrev under "Det kalla kriget" på 50- och 60-talet deltog sektor O2 med stora delar av sin krigsorganisation pådragen. Under de perioder då F18 hade ansvar för "Valfisker", var O2 centrum för ett miniluftförsvar inom östra Sverige och vår del av Östersjön.

Bengt Thelander, resoff krigsplacerad i lfc O2:

- Mitt första möte med O2 skedde 1953, det var nästan avskräckande men byttes snart till något mycket positivt. Jag blev krigsplacerad som luftbevakningsledare och satt vid de stora övningarna följaktligen i händelsernas centrum. Jag kom även att tjänstgöra många perioder som luftbevakningsledare i "Valfisker" och stortrivdes med den grupp tekniska biträden, jag samarbetade med. Det hände många saker ute över Östersjön med flygrörelser från både öst- och västsidan som bl. a medförde att vi många gånger startade jaktflyg för att avvisa kränkningar. Det var ett sätt att visa upp vår förmåga att "hävda vårt revir" och bidra till respekt för vårt flygvapen i omvärlden.

Jag placerades senare, först vid lgc O26 och senare som kompanichef vid O22.

Lfc O2 i berget på gamla F18. I bakre delen av rummet fanns två våningar med många befattningshavare såsom Jal, Tråjal, Lbeved, Iled och Lvled som på grundval av information från kartbordet nedanför kunde fatta beslut om åtgärder.

Operationsrummet i Lgc O26 med kompanichef Patrik Westin stående till höger. Marianne af Malmborg, sedermera Rikslottachef, vid bordshörnet.

Så här fungerade det . . .

Från luftbevakningstorn (ls) gick rapporterna om flygplan i luften via telefonledning in till luftförsvarsgruppcentralen (lgc) där de markerades med pilar på en karta och med en tillägskloss där lottorna skrev ner de uppgifter de fick från ls-tornet om höjd och antal. Dessa uppgifter lästes sedan vidare in till stril 50:s luftförsvarscentral (lfc) där uppgifterna enligt georefsystemet återigen markerades denna gång med bakändan av pilen i angett läge allt för att kompensera den tidsförlust som uppstått vid överföringen mella de olika enheterna. I lfc fanns jaktledare (jal) som fattade beslut om jaktflyget skulle startas.

Här fanns även andra befattningshavare såsom identifieringsledare (iled), tekniska biträden (tebi) och lottor, som läste luftförsvorsorientering (lufor) till luftvärn och allmänhet. Härifrån sändes även flyglarm ut.

Artikeln fortsätter på sidan 18

ls-torn någonstans i Sverige

Några förkortningar

Jal	Jaktledare. Beslutar om start av jaktflygplan.
Tråjal	Kontakt med förarna i högsta beredskap. Ger startorder.
Lbeved	Leder sektorns luftbevakning.
Iled	Identifieringsledare. Identifierar med hjälp av bl. a. färdplaner, om det markerade flygföretaget på kartbordet är okänt eller eget.
Lvled	Leder insats av luftvärnet inom sektorn.

Sektorns radarstationer

Förutom våra egna stationer rapporterade även marina radarstn till Lfc O2. F18 äldre radarstationer ersattes i slutet av 50-talet med modernare materiel av typ PS-08 och något senare även PS-65. Vi fick därmed stationer med räckvidder över Östersjön och in över Baltikum.

PS-65 var placerad ute i skärgården. **Per-Erik Berglund**, placerad där några år, berättar:

– Efter flera år i trupptjänst vid 4. komp kom jag 1967 till lfc O2 som chef för stabspluten och efter sju fina år där placerades jag vid R180 som bitr chef. Det var en verkligt trevlig arbetsplats med ett självständigt och stimulerande arbete.

Vi hade vpl radarobservatörer vid stationen som skötte rapporteringen till lfc. Arbetsuppgifterna skötte grabbarna så ambitiöst och ansvarsfullt att de underhand fick förtroendet att under helgarna självständigt klara allt på egen hand.

Även de vpl trivdes bra, så bra, att man skärpte sig extra för att inte riskera att missköta sina uppgifter och därigenom förpassas till flottiljen.

P-65

PS-08

PS-08, "Harry", placerad i närheten av Södertälje, var under många år "radarryggraden" inom stril O2.

Det var en då modern station, utrustad med indikatorsystem 08, ett för sin tid utomordentligt fint system och med en mycket bra talradioutrustning för stridsledning.

Jan-Olaw Persson som under sju år var radaringenjör vid "Harry" säger:

– Vi var 15 personer i gruppen för drift och underhåll av materielen med kompetens för radar- presentations- och transmissionssystemet. Det kalla kriget pågick och anläggningen var i drift dygnet runt alla dagar med undantag av dagar för tillsyn.

Vi var indelade i grupper om fyra, en passchef och tre ingenjörer, en för varje teknikområde. För att klara driften tillämpades treskift; en vecka dag, en vecka natt och tredje veckan ledigt. Det skulle knappast godkännas idag, men vi tyckte det var bra, det gav ju samlad ledighet.

"Harry" var en egen liten värld, präglad av arbetsuppgifterna.

Vi hade t ex egen mathållning med husmor och anställda för att laga och utspisa personalen. Rutinen var: tre dagliga måltider, nattmål kl 2400, alltid hembakade bullar och tårta till fredagskaffet.

Cleive Hornstrand, placerad som radarjaktledare (rrjal) vid "Harry" 1961-63, berättar:

– Vi var fem fänrikar som genomgick den första startkursen i FV för strilofficerare. Vi fick en mycket gedigen utbildning till rrjal vid F2 under Sture Erlandsson, biträdd av mycket skickliga rrjalar från bl a F1, F9 och F12. Redan som envinkliga kadetter var vi godkända stridsledare och som nykläckta fänrikar kände vi oss mycket kaxiga i arbetet. Det kändes ändå tryggt för oss två fänrikar att på "Harry" mötas av några av våra gamla lärare.

Med den utomordentligt fina utrustningen vid "Harry" kom talstridsledningen, "ångstridsledningen", att nå sin höjdpunkt. Man hade personlig kontakt med flygföraren, kände igen hans röst (det förekom inhopp i trafiken från andra sidan vattnet), man hade även god hjälp av utrustning för beräkningar av uppläggning av ett anfall. Det kändes dessutom mycket tryggt när man blev tilldelad ett rrjalbiträde, särskilt om det var ett erfaret tekniskt biträde som exempelvis Berit Ankers. Då fick man ibland en armbåge i sidan om det inte stämde! Jag är tveksam om modernare system har gett flygförarna bättre information än vad som "System 08" med personal gav.

Utvecklingen gick dock snart ifrån Harry, det ökade störhotet försvårade överföringen av information.

När höstens mörkerflygningar startade återvände våra äldre rrjal-kolleger hem för att fylla upp navigeringsplatserna i fpl 32. Vår kaxighet mattades då av betydligt.

Optiska luftbevakningen

Den optiska luftbevakningen inom sektor O2 var uppdelad i tre områden, s.k. luftbevakningskompanier. Varje kompani innehöll ett antal ls, där ls-poster spanade och rapporterade till områdets lgc, där rapporterna sammanställdes och rapporterades vidare till lfc O2. Radarrapporter och optiska rapporter sammanställdes där till en presentation av luftläget inom sektorn.

Patrik Westin, resoff och kompani-chef vid O26 minns:

– O26 omfattade Stockholms-området och skärgården österut, ett 40-tal Ls ingick. Arbetet leddes från Lgc i Älta, där jag hade nöjet att samarbeta med en mycket kompetent kompanistab med skilda och mycket värdefulla civila kunskaper, bl.a. kaptenerna Bengt Thelander, laborator på KTH vindtunnel och expert på fi flygplan, Ulf Berner, fastighetsmäklare, Edvard Sundqvist, som i nr 25 skrev om hur STWC3-motorn kom till fpl J22,. Där fanns också Lars Johnson, som bl.a. ritat Lgc-byggnaden. F.d. B3-flygskyttarna målarmästare Kihlman och tvätteridirektör Rickberg var stabsuoff. Själv hade jag kombinationen ingenjör- och reklamutbildning. De flesta av oss hade genomgått någon av de första resoff-kurserna för strilpersonal vid Flygkadettskolan i Uppsala.

Lottorna leddes av Gunborg

Hjertson, många minns nog också Marianne af Malmborg, som efter förtjänstfullt arbete i Lgc helt följderiktigt blev Rikslottachef. Många av lottorna var TL-biträden på Bromma eller telefonister och därmed väl kvalificerade för den stressiga tjänsten i Lgc. Ls bemannades av lottor eller vpl "repqubbar".

I bemanningen ingick även telereparatörer, vaktpersonal, chaufförer, förplägnadspersonal och ordonanser.

Från F18 kunde vi alltid få expert hjälp av Nils Ragnehag, Nils Buskas, m.fl.

Vid full bemanning hade kompaniet ca 650 personer.

Vid mitten av 1960 skedde en omorganisation till STRIL 60 och sektor O2 kom att gå upp i den nya sektorn O5.

Flygarminnen med Göran Tode

F18 kamratförenings styrelse besökte F8 den 12 maj

F 8 kamratförening hade inbjudit Öv 1. Göran Tode att berätta gamla flygarminnen. Det var ett mycket trevligt och intressant föredrag och mycket uppskattat av åhörarna.

Det är utomordentligt bra att F 8 Kamratförening kan fortsätta lunchföredragen med fullsatt lokal. Tillfälle ges till kamratlig samvaro och intressant information för oss alla. Vi ser redan fram emot nästa tillfälle.

På bilden ser vi bl. a. Gunnar o Evy Söderberg samt Jan-Olaw Persson.

Öv. 1 Göran Tode i berättartagen

Flygplan B 1

Flygplanet har restaurerats av Arlandagruppen och finns nu på Flygvapenmuseum i Linköping. Beteckningen B står inte för bombflygplan utan för biplan. Det fanns också ett monoplan med beteckningen M.